

PAPER DETAILS

TITLE: XVII. Yüzyilda Elit Bir Aga: Hazine Kethüdası Ali Aga Ve Serveti

AUTHORS: Uysal DIVRAK

PAGES: 71-91

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1404234>

Uysal DIVRAK

Munzur Üniversitesi, Tarih Bölümü

uysaldivrak@gmail.com

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0003-3750-8396

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti**An Elite Agha In 17th Century: Ali Agha, the Katkhuda of Treasury and His Wealth****Öz**

Ölen ya da öldürülen kişilerin miraslarının tutulduğu listelere muhalefât kayıtları denilmekte olup bu listeler ekonomik ve sosyal hayata ilişkin değerli bilgiler içermektedirler. Bu çalışmada, XVII. yüzyılda Osmanlı hazinesinde kethüdalık yapan Ali Ağa'nın öldükten sonra geride kalan servetini oluşturan unsurlar incelenmektedir. Müsadere, devlet görevlerinde bulunanların öldükten sonra mallarının devlet hazinesine aktarılmasına denilmektedir. Müsadere, Fatih'ten itibaren devşirme kökenli devlet adamlarına uygulanmakta iken Kanuni ile birlikte ilmiye sınıfı hariç tüm yönetici sınıf için uygulanmaya başlanır. Ali Ağa'nın serveti de müsadereye tabi tutulur. Belgelerin yol göstermesi ile "Hazine Kethüdası Ali Ağa'nın", özel hayatında kullandığı emvallerin neler olduğu ve devlet işlerinin ona ne gibi ayrıcalıklar kazandırdığı konularına değinilmektedir. Servet oluşumunda büyük katkısı olan gelir getiren mülkleri de muhalefâtının temelini teşkil etmektedir. Hazine Kethüdası Ali Ağa'nın hayatı kaynaklarda zikredilmese de hatırı sayılır bir servete nasıl sahip olduğu arşiv vesikalarına bakılarak açıklanmaktadır. Kayıtlarda muhalefâtının H.21 Zilhicce 1081/ M.1 Mayıs 1671'de tutulduğu görülmektedir. Bir Osmanlı eliti olan Ali Ağa'nın, servetini nasıl kullandığını tasvir eden çalışma, XVII. yüzyıl Osmanlı dünyasının sosyo-ekonomik ve kültür tarihinin açıklanmasına katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: XVII. Yüzyıl, Hazine, Kethüda Ali Ağa, Muhalefât**Abstract**

The inheritance registries (muhalefat) that are the names of the lists including the real estate that left behind by the deceased of murdered people consist of valuable information related to the economic and social life. In this study, the estates consisting of the wealth belonged to Ali Agha, after his death, who was a katkhuda in the treasury of Ottoman Empire in 17th century were investigated. Confiscation means to transfer the real estates of a statesmen to the state treasury after his death. While confiscation had been applied for the statesmen of recruitment origin at the the periof of Fatih, it was applied for all of the ruling class beginning with the period of Kanuni. The wealth belonged to Ali Agha was also subjected to confiscation. With the guidance of the documents, the issues, what were the properties that "The Katkhuda of Treasury, Ali Agha" used in his private life and the privileges that government affairs gave him, were dealt. Income generating assets that make a great contribution to wealth formation consists of the basis of his inheritance registers. Even if the life of The Katkhuda of Treasury, Ali Agha is not stated in the resources, how he had a considerable amount of wealth was announced by taking the archive documents into account. It is noticed in the registries that his inheritance was recorded was prepared on May 1st, 1671/ H.21 Dhul Hijjah 1081/ M.1. This study, stating the information how did Ali Agha, an Ottoman elite, use his wealth, aims to contribute to the explaining of the socio-economic and cultural history of the 17th century Ottoman World.

Keywords: 17th Century, Treasury, Katkhuda Ali Agha, Inheritance registers

Giriş

Osmanlı Devleti maliye bürokrasisinde iki büyük hazine bulunur. İlki bütün devlet gelirlerini toplayıp belirli kanunlarla gerekli yerlere sarf eden Divan-ı Hümayûn Hazinesi, ikincisi ise belirli kanunlarla toplanarak gereklilik ve ihtiyaç halinde maliye hazinesine yardım eden İç Hazine'dir. İlk hazinenin idaresi veziri-i âzam'ın, ikinci yani iç hazinenin idaresi hazinedar başının emrinde olup gerçekte iki hazine de âmir-i mutlak olan padişaha bağlıdır ¹. Devletlerin para, mücevher, değerli takı gibi eşyalarının korunduğu yerlere hazine denilmektedir. Gelirler de hazinede toplanır ve tüm harcamalar buradan yapılırdı. Sözlüklerde “bir şeyi biriktirmek, saklamak” anlamındaki *hazn* kökünden mekân adı olan *hizâne* kelimesi Türkçeye *hazine* olarak geçer ². Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılın son çeyreğine kadar iç ve dış olmak üzere iki hazine mevcuttur. “Hazine-i Âmire, Divân-ı Hümayûn, Taşra, Birün, Maliye Hazinesi” adlarıyla tanımlanan dış hazine, devlet gelirlerinin toplandığı ve belirli kanunlarla ihtiyaç duyulan yerlere sarf edildiği temel hazine konumundadır ³. Saray hazinesine Enderun hazinesi veya iç hazine denilirdi. Yılın bitiminde, dış hazine yani maliye hazinesinde artan fazla para iç hazineye aktarılırdı ⁴.

XVII. yüzyılın ortalarında iç hazineyi 110 görevli idare ederdi. Bunların başında hazinedar başı ve yardımcısı hazinedar kethüdâsı gelmekteydi. Daha sonraları ise hazinedar kethüdâsının hazinenin başına geçtiği ve yardımcılığını da hazine başkâtibinin yaptığı görülür⁵. Kethüdâ, XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı devlet teşkilâtında “*bazı devlet görevlilerinin işlerini yürüten yardımcı*” anlamına gelmektedir. Devletin en üst kademesindeki sadrazamdan en alt seviyede olan mülkî ve askerî erkândan pek çok görevlinin kethüdâsı yani yardımcısı bulunmaktadır ⁶. Hazine kethüdâlığına padişahın en yakınında hizmet etmeye hak kazanmış Has Odalı ağalar atanmaktadır. Hazine kethüdâsı Enderûn'un en önemli koğuşlarından biri olan Hazine koğuşunun zabıtlığını de yapmaktadır ⁷. Hazine kethüdâsı iç hazinenin de âmiri durumundadır ⁸. Ali Ağa'nın da zikredilen görevleri yerine getirdiği düşünülmektedir.

Tarihte yaşamış insanların servet ve gelir yapılarının neler olduğu konusu günümüzde de merak konusu olmaktadır. Osmanlıda insanların servetlerini oluşturan unsurları açıklamaya yarayan defterler muhallefât kayıtlarıdır. Osmanlı yönetim ve ekonomi literatüründe “muhallefât” denildiği zaman ölen veya öldürülen insanların geride bıraktıkları eşya, mal ve parası (borçları ve alacakları) işaret edilir. Muhallefât kayıtları, geride bıraktıkları menkul ve gayrimenkullerle ilgili her türlü yazışmayı ihtiva eden belgelerdir. Muhallefât defteri denildiğinde, ölen kişinin geride bıraktığı eşya ve paranın sadece listesini anlamak gerekir ⁹. Muhallefât, “*geride kalan; geriye bırakılan*” anlamlarındaki muhalifin çoğuludur. Belgelerde tereke ve metrukât şeklinde de geçmektedir ¹⁰.

Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet hizmetinde bulunan kişilerin, ahlâki ya da gayri ahlâki yollarla kazanılıp kazanılmadığına bakılmaksızın servetleri müsadere edilmektedir. Bir şekilde devlet ile alış-veriş olanların ölümlerinden sonra, devlet ile olan bu ilişkileri, servetlerinin müsâderesi için bir neden oluşturmaktadır ¹¹. Hükümet teşkilatının kul kökenli vezirlerin eline geçmesiyle müsadere uygulamasında yeni bir dönem başlar. İstanbul'un fethinden başlayarak XIX. yüz yıl ortalarına kadar olan dönem içerisinde, başta veziriazamlar olmak üzere ehl-i örf'e dâhil olan herkes için katl hadisesi sıradan gözükmektedir. Katledilenlerin serveti derhal miri için zapt edilmektedir. Görevinden alınan ve eceliyle ölen devlet adamlarının malları da istisnasız müsadere edilmektedir ¹². Müsadere, suç-ceza şeklinde ortaya çıkmayan, sürgün, katl gibi cezalarla beraber tatbik edilen ve kişinin ya da onunla beraber ailesinin mallarının tümüne hazine adına el koymak şeklinde uygulanmaktadır ¹³. İdarî bir

¹ Uzunçarşılı 1978, 73.

² Orhonlu 1998, 130; Devellioğlu 2007, 351; Şemseddin Sami Bey 2009, 567.

³ Terzi 2000, 1.

⁴ Uzunçarşılı 1988a, 362-363.

⁵ Orhonlu 1998, 130.

⁶ Canatar 2002, 332.

⁷ Diker 2019, 301.

⁸ Uzunçarşılı 1988b, 316.

⁹ Cezar 1977, 41.

¹⁰ Özcan 2005, 406.

¹¹ Telci 2007, 147.

¹² Ünal 1987, 100.

¹³ Telci 2007, 146. “Osmanlı ülkesinde Müsâdere her ikisi de birbirinden önemli iki aşamada gerçekleşmektedir. Öncelikle ilgili kişinin müsâdere edilecek olan mallarının nerelerde olduğunun tespiti ve bu konuda görevli kişilerin bir an önce bu yerlere ulaşip, malları topluca

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti

tasarruf olan müsâdere işleminin bitiminde muhallefât defterleri tanzim edilmektedir ¹⁴. Eğer ölen kişi hazine işlerinde ve hizmetlerinde bulunmuşsa, hazine çıkarlarını korumak düşüncesiyle de müsâdere yapılmaktadır ¹⁵. Fertlerin refah düzeyini yansıtan servetin paylaşımında kişiler arasında büyük farkların olmaması sosyal refah devletine giden bir yoldur. Osmanlı Devleti'nde iktisadî, içtimâî ve hukukî nizam gereği, uzun vadede aşırı servet birikimine imkân tanınmamaktadır. Müsâderelerle, sefer finansmanına katkıda bulunmak ve vakıf tesis etmek gibi alanlara yapılan harcamalar ile servetin belirli kişilerde yoğunlaşarak toplumsal refah düzeyinde aşırı farklılıklar oluşturmasını engelleme yoluna gidilir ¹⁶. Terekenin içerisindeki mal ve eşyaları sınıflarına göre kalem kalem deftere kayıt edilir. Bilirkişi (ehl-i hibre) ve mirasçıların da hazır bulunmasıyla, piyasayı iyi bilen dellâlların takdir ettikleri değerlerde her eşya veya malın değeri altına yazılmaktadır. Bu paylaşma ve değerlendirmenin bir heyet önünde yapılması, eşyaların kaybını ve bir kısım eşyaların ortaya konmayarak, diğer mirasçıların kayba uğramasını engellediği gibi mal ve eşyaların fiyatının yüksek tutularak fazla vergi alınmasına da mani olmaktadır ¹⁷.

Muhallefât kayıtları Osmanlı sosyal ve ekonomi tarihi üzerinde araştırma yapacaklara oldukça zengin kaynak oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti'ndeki miras, gündelik hayat, servet ve statü ilişkisi, tüketim alışkanlıkları, demografik yapı, toplumsal sınıflar gibi değişik konularda tarihçilere ve bu konuya ilgi duyanlara faydalı olmaktadır. Bu çalışmada, XVII. yüzyılın ikinci yarısında vefat eden Ali Ağa'nın, zenginlik kaynakları, aile yapısı, gündelik hayatta kullandığı eşyaları, kullanılan aksesuarları ve bunların değerleri incelenmeye çalışıldı. Ali Ağa'nın sosyo-ekonomik ve kültürel durumu tespit edilmeye gayret gösterildi. Ağa'nın sahip olduğu menkul ve gayrimenkulleri, borç ve alacakları ve mirasının taksimi detaylı olarak irdelendi. Kethüda Ali Ağa'nın serveti özelinden Osmanlı bürokrasisi görevlilerinin zenginlik göstergelerinin açıklanması amaçlandı. Buradan hareketle çalışmanın Osmanlı merkez teşkilatında görev yapan şahısların mal varlıklarını karşılaştırma açısından da ayrıca önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Hazine Kethüdası Ali Ağa

Ali Ağa'nın hayatı hakkında bilgiler kaynaklarda oldukça azdır. Babasının ismi Hüseyin'dir. Annesi Abdullah kızı Revanda'dır ¹⁸. Ayrıca anne ve babadan bir olmak üzere Safiye ve Fatıma adında kız kardeşleri vardır. Muhallefât defterinde Ali Ağa'nın çocukları ya da eşi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmaması hadım ağalardan birisi olduğuna işaret etmektedir ¹⁹. Ali Ağa'nın, Hazine-i Amire kethüdası iken Selanik'te vefat ettiği bilinmektedir. Ölüm nedeni belirlenememiştir. Servetinin tahlilinden ve arşivde tesadüf edilen bazı belgelerden merkezi hazineye kethüda olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır ²⁰. Bu çalışmada Hazine Kethüdası Ali Ağa'nın hayatına dair bilgi vermekten ziyade kendisinin müsâdere edilen serveti hakkında değerlendirmede bulunulacaktır.

Ali Ağa'nın muhallefât defteri Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi TSMA.E fonu 0423 numarada kayıtlı olup bir bohça içerisindeki çeşitli belgelerden oluşmaktadır. Bohçanın üzerinde "*Merhum Ali Kethüdanın Muhallefâtı Defterleri Hatt-ı Şerif ve Hüccet Olur*" yazılıdır. Bu yazı kâğıdının iğne ile bohça üzerine dikildiği görülmektedir ²¹. Bohçanın, belgeler için kumaştan özel olarak yapıldığına şahit olunmaktadır. Bohçanın içerisinde değişik ebatlarda 14 yaprak mevcuttur. Edirne kadısı Mahmut bin Mehmet tarafından muhallefâtın tespit edildiği ve terekenin paylaşımında kız kardeşi Safiye'nin vekili olan eşi Osman Bey, annesi Revanda ve diğer kardeşi Fatıma'nın vekili Ahmet Çavuş'un hazır

güvenlik altına alarak, herhangi bir suiistimal ya da toplu yağmadan muhafaza edilmesi, ardından da hiçbir unsurun atlanmadan deftere kaydedilerek, malların güvenliğinin yine aynen devam ettirilebilmesi, ikinci aşama ise güvenlik altına alınarak teker teker sayımı yapılan bu menkul ve gayrimenkullerin değerlendirilmesi meselesidir".

¹⁴ Bozkurt 2003, 194.

¹⁵ Fekete 1979, 459.

¹⁶ Öztürk 1995, 13.

¹⁷ Özdeğer 1988, 12.

¹⁸ Annesinin isminin Revande ve dedesinin isminin Abdullah olması, anne tarafından Gayrimüslim olduğuna işaret etmektedir. Çünkü mühtediler(din değiştiren), genel geçer bir kural olmamakla birlikte baba adı olarak Abdullah'ı kullanmaktadır. Abdullah isminin bazı mühtediler tarafından isim olarak seçildiği de görülmektedir. Karadağ 2005, 77.

¹⁹ "*Babüssade içoğlanlarından vefat eden Ahmed Halife bin İbrahim'in terekesinin Hazine Kethüdası Ali Ağa bin Hüseyin tarafından varislerine teslimi*", COA, TS.MA.d., 1257-56.

²⁰ "*Hazine-i Ali Ağa yedinden Hatt-ı Hümayûn varid olup kendülerine bir kise kuruş ihsan olunmak babında mucibince yedine teslim olunmuştur*", COA, TS.MA.d, 2352, "*Enderun Hazinesi Kethüdası Ali Ağa yedinden alınan 50 bin kuruş*", COA, AE.SMMD. IV, 53-6166.

²¹ COA, TSMA.E, 0423.

bulunduğu görülmektedir. Hazine kethüdası Mehmet Ağa'nın da iştirakiyle seçilen bazı eşyanın değerinde satılmasına karar verilir. Bu satıştan 5 yük²² 5300 akçe elde edilir. Müteveffanın mevcut Hazine Kethüdası Mehmet Ağa'ya samur kürk bahası 88 bin akçe, Hazine-i Amire'ye mahsus oda evkafına 2 yük 75 bin akçe, Zeyrek Ağa'ya 80 bin akçe ve yedekçisi Mehmet'e 10 bin akçe borcu olmak üzere 4 yük 53 bin akçe borcu olduğu tespit edilir. Geriye kalan 52 bin 300 akçe, Kapıcı başı Hasan Ağa'dan 21000 akçe, Pazarbaşı Ahmet Ağa'dan 31300 akçe olarak alınır. Harçlar da toplam paradan kesilir. Kadı huzurunda herkesin onayıyla hüccet verilir²³.

Ali Ağa'nın defnedilmesinde de masraflar çıkar²⁴. Kefen ve sair için 35 kuruş, mezar yeri satın alınmasına 20 kuruş, mezar harcı 13 kuruş, helvaya 70 kuruş, Kuran okuyan 15 kişiye 30 kuruş, hizmet eden mehterlere 45 kuruş, salâvatçılara 90 kuruş, müezzinlere 4 kuruş, fukaraya 3000 olmak üzere toplam 3242 kuruş harcanır²⁵. Fakat defnedildiği yerin neresi olduğu kayıtlı değildir. Dönemin şartları düşünüldüğünde kuvvetle muhtemel Selanik'e defnedilmiştir.

Ali Kethüda'nın öldükten sonra Selanik kışlasında bulunan ve çarşıda satılan eşyaları da vardır²⁶. Ağa'nın Selanik'te ölmesi ve burada yüklü denebilecek bir servetinin bulunması burasının da ikamet adreslerinden birisi olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 1: Selanik Kışlasında Bulunan Eşyaları

Siyah Altın Adet 1	Kabzalı Hançer	Kalemkari Altın Kuşak Adet 3	... Altın Kuşak Adet 1	Aylı ve Günlü Sim Zarflı Saat Adet 1	
Elmas Çalar 1	Külçe? Saat Adet 1	Aylı ve Günlü Beyaz Mineli? Saat Adet 2	Beyaz Mineli? Akrep Saat Adet 2	 Hatem Mühür Adet 6	Yeşil Sandal Sincab ... Adet 1
Yeşil Deliği Çift Adet 1	Kotoz? boğası	Yeşil Çuka Delikli Bogasi Kuntoş Adet 1	Kırmızı Sof Sincab Ser Adet 1	Cüzi Sof Sincab Serhaddi? Adet 1	
Siyah Sincab Adet 1	Çuka	Sincab? Kürk Tahte Adet 1	Kırmızı Sof Erkân? Adet 1	Mavi Kotoz? Kakım Adet 1	Cüzi Sof Kakım Erkan Adet 1
Mor Sof Kakım Erkan Adet 1		Meneviş Sof Kakım Adet 1	Müstemal Hata-i Kutnu ve Sandal Entari ve Zebun Adet 15	Köhne Şal Zebun Adet 2	
Atlas ve Kadife Hare Müstemal Kaftan Adet 11		Ortası Çuka Etrafı Sof Seccade Adet 1	Müstemal Adet 1	Siyah Müstemal Çakşır? Adet 3	
Hamam Rahtı Adet 1		Altın İç Kuşağı Adet 2	Dürbin Adet 2	Sim Kaşık Adet 1	Sırma Kolan Kuşak Adet 6
Evrakı? Adet 1	Şerif	Zer Tafta Adet 1	Müstevih? Müstemal Kaftan Adet 11	Sade Sof Erkan Adet 4	... Kerke? Adet 5
Sarı Kotoz Donluk Adet 7		Hata-i Donluk Adet 2	Şamî Kotoz Donluk Adet 6	Sandal Üzere İşleme Yorgan Yüzü Adet 1	Geldari?..... Kutnu Adet 1
Bağdadi Kuşak Adet 3		Kadife Çuka Kavuk Adet 11	Çuka Yağmurluk Adet 3	Kadife Yelken Adet 3	Yelpaze adet 2
Müstemal Çakşır		Sandukari	Sim Halebi Rikab	Mercan Tesbih	 Şal
					Minekari

²² “Hazineden alınan ve verilen paralar, yük ve akçe ve sonraları da kese akçe ve yarım kese akçe ve küsuratı namile tasnif olunurdu. Bir yük, esas itibariyle bir hayvan yükü ve bilhassa deve yükü akçe demektir. Ayrıca yük, yüz bin akçe denk gelmektedir. Sonraları yüz bin kuruşa tahavvül etmiştir”, Karamursal 1989, 160.

²³ COA, TSMA.E, 0423, s.1. Bu tereke paylaşımına, Şişman Ali Ağa ibn-i Ahmed, Mustafa Bey ibn-i İbrahim, Ahmed Ağa ibn-i Mustafa, Maksud Ağa ibn-i Abdullah, Abdurrahman ibn-i Muharrem ve Mustafa ibn-i İyaz şahitlik etmişlerdir.

²⁴ “Arapça’da cenâze ve cinâze hem “ölü”hem de “tabut” anlamında kullanılır. İslâm literatüründe ölmek üzere olan kişiye muhtazar, ölü için genel olarak yapılması genel hazırlıklara teçhiz, yıkanmasına gasil, yıkandıktan sonra kefenlenmesine tekfin, tabuta konulup namazının kılınacağı yere ve daha sonra kabrine taşınmasına teşyi, kabre konulmasına da defin denilmiştir”, Demirci 1993, 353.

²⁵ COA, TSMA.E, 0423, s.2.

²⁶ COA, TSMA.E, 0423, s.6.

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti

Adet 5	Çekmece Adet 2	Çift Adet 1	Adet 1	Adet 7	Altın Helallık? Adet 2
Telli Adet 3	Geldari ? Adet 1	Şami Adet 10	Kırmızı ve Beyaz Telli? Adet 3	Yeşim Sıralı Altın Bıçak Adet 2	 Çuka Adet 2
Zere? Gömleği Adet 1	Kırmızı Çuka Adet 2	Sim Topuz Adet 1	Kırmızı Atlas Adet 9	 Adet 1	Sim rıkab Çift Adet 4
Tor Kise Adet 1	Sim Kamçı? Adet 2	Kehribar Tesbih Adet 1	Balık Dişi Bıçak Adet 1	Mütenevîh? Eyer Adet 7	Çapkın Samur Puşî Adet 7
Çuka Zerdus Adet 2	Sagir ve Kebir Tehyir? Adet 11	Sahan Adet 8	Tepsi Bakır Adet 1	Kevgir Adet 1	Bakır Kazan Adet 1 Güğüm Adet 1
Mütevîh Sim Çapkın Rahtı Adet 4	Bervechi sehimin ... dükkân başıya verilen			Darayı Perde Adet 1	Kadife Köhne Yasdık Adet 1
Kapu Perdesi Adet 1	Çit Perde Adet 2	Defa Çit Perde Adet 2	Bakır Abdest Leğeni Adet 1	Üç adet Bakır Güğüm	
Bakır Tas Adet 2	Pencere Perdesi Adet 2	Çereke ve ... Adet 3	Suzani Makad Adet 2	... Yemeni ve Harir Yorgan Adet 5	Çuka Ma'kad ²⁷ Adet 1
Fağfuri Tabak	Şikeste Adet 1	? örtüsü Adet 1	Bervechi sehimin Hasan Çelebi'ye verilen		
Köhne Burusa Yasdığı Adet 7	Köhne Selanik Müstemal Adet 3	Sim Buhurdan Ma Gülabdan Adet 1	Tule? Adet 1	Cezayir Valensiyesi? Adet 1	

Görüldüğü üzere Ali Ağa'nın, Selanik kışlasında oldukça değerli eşyaları bulunmaktadır. Bunlar arasında saatler oldukça dikkat çekicidir²⁸. Saatler o dönemin önemli servet unsurlarıdır. Ali Ağa'nın Selanik kışlasında değerli mücevherlerle süslü dört adet saati ve dört adet altın işlemeli kuşağı vardır. Üretildiği bölgenin ismiyle zikredilen ve yapıldığı malzeme ile kayıt edilen kürkler ve giyim eşyaları oldukça çeşitlidir. Kürkleri belli bir sosyal sınıfa aidiyetin sembolüdür. Ağanın kürklerinin çeşitliliği ve fazlalığı Osmanlı toplumunda en üst sınıfa ait olduğunun en belirgin göstergesidir. Ayrıca üretildiği malzemenin adıyla kayıt edilen iç çamaşırları da vardır. Tablodan anlaşılacağı üzere Ağa'nın Selanik kışlasında perdesi, yastığı ve sediriyle dayalı döşeli olan bir de ikametgâhı vardır. Değerli taşlardan yapılma bıçak, topuz ve gaddare gibi silahlar da göze çarpmaktadır.

Tablo 2: Değerliler Ayrıldıktan Sonra Satılan Eşyalar²⁹

Siyah Kabzalı Altın Hançer 1	Altın Bıçak 3	Soh Ve Geçme Altın Kuşak 4	
Aylı ve Günlü Sim Zarflı Saat 1	Elmas Küliçe? Çalar Saat 1	Aylı ve Günlü Beyaz Mine Saat 1	
Beyaz Mineli akrep Saat 1	Mütenevîh Hatme-i ve mühr-i Miri	Sandal Kaplı Sincap 1	
Delîği Bogosi? 1	Delîği Bogasi Kontoş 1	Sincab Serhadi? 2	
Defa Sincab Serhadi? 1	Sincab Kürk Tahte?1	Kakma Erkan? 1	
Kakma Serhaddi? 2	Defa Kakma Erkan? 2	Müstemal Kaftan Entari ve Zebun? 15	
Şal Zıbın 2	Defa Müstemal Entari ve Zıbın 11	Çuka Seccade 1	Çamaşuru Boğça 1
Siyah Peştamal Çift 3	Bazı Müstemilat Boğça 1	Altın İç Kuşağı 1	
Sim 1	Dörpi 3	Sim Kaşık 1	Sırma Kuşak Cedid 7
Su Kabağı? 5	Çuka Başlık 3	Al Dareyi	Tirkeş Oku Deste 1

²⁷ Sedir anlamında kullanılan bir terimdir.

²⁸ “Mekanik saatin Osmanlı'ya gelişi ilk olarak Fatih Sultan Mehmet döneminde olmuştur. 16. Yüzyılda devletlerarası ilişkilerde verilen diplomatik hediyelerin başında saatler yer almaktaydı. Yüzyılın sonuna doğru ise Galata civarında pek çok yabancı saat ustasının yer aldığı bilinmekteydi. 17, 18,ve19. yüzyıllar batıda mekanik saat üretiminde her ulusun kendine has bir teknik ve yorum geliştirdiği dönemlerdi. Öyle ki bu süreçte mekanik saat üretimi alanında meslek loncaları kurulmuş, yüzlerce usta yetişmiş, teknikte ustalaşma başlamış ve seri üretime geçilebilmesinin yolu açılmıştı.” “<https://www.millisaraylar.gov.tr/blog/gecip-giden-zamandan-geriye-kalan-saatler-saray-koleksiyonu-saatler>.” Erişim Tarihi:18.11.2020.

²⁹ COA, TSMA.E, 0423, s.7.

... Şerif 3	.. 1	Parça 1	
Müstemal Kaftan 11	Defa Müstemal Kaftan 10	Mütenevvi Kitap Cild 11	Yalpaze 4
Beyaz Hatayi Top 5	 Top 2	Sof Erkan 1	Mütenevi 5
Beyaz Bogasi 14	Cüzdân 2	Hatayi Donluk 2	Defa donluk 6
Kutnu 5	Geldari? 3	Kahve Makremesi 4	Yorgan Yüzü 1
Bağdadi Kuşak 7	Kavuk 11	Sof Donluk 1	Defa Kahve Makremesi 3
Kemancı? Masari? 1	Keman? Menzil 1	Yağmurluk 3	Alaca Kutnu 3
Sim buhurdan ve Gülabdan 1	Çakşır? 5	İbadi? Kağıd Deste 10	Kadife Yelken 3
Yedinde olan müstemal	Yasdık 4	Çekmece 2	Sancak 1
Ahırında Bulunan Bakar Ev Atı Bir miktar		Minder 3	.. bakır
Ahırından Gelen At Esvabları			Keçe Selanik 1
Cedid ve Müstemal Eğer 12	Sim Gaddare 2	Sim Rikab Çift 5	
Sim Raht 5	Sim Topuz 1	Şami Köhne ve virek 5	Divan 1
Sim Necef 1	Sim Toplu Hotoz. 1		
Rus Yosef	Macar Ali	Rus Kıtas	Arap Ali

Tablodan anlaşılacağı üzere Kethüda Ali Ağa'nın iki tane Rus, bir Macar ve bir Arap kölesi dikkat çekicidir. Bunlar muhtemelen Ağa'nın kişisel hizmetlerine bakan görevlileridir. Onun dışında altın ve elmas işlemeli hançerleri oldukça önemlidir. Ayrıca yatak odasında kullanılan değişik sayıdaki yastık ve yorgan gibi eşyaları da vardır. Değerli taşlarla bezeli at koşum takımları da burada zikredilmektedir. Terekede bulunan çok çeşitli kuşaklar, zıbınlar, gömlekler, donluklar, kavuklar ve yağmurlukların pazarda satılacağı belirtilmektedir. Değerli görülenler saraya ayrıldıktan sonra kalanların da oldukça kıymetli olduğu müşahade edilmektedir. Eşyaların sayıları verilerek açık artırma ile en yüksek fiyata satış yapılması beklenmektedir.

Osmanlı Devleti'nde müsadere edilen muhalefât içerisinde eşsiz güzellikte ve yüksek değerde olan nadide eşyalar padişah ve hazine için ayrılmaktadır. Dönemin padişahı ise bu eşyaları kanunlara uygun olarak değerlendirmektedir. Ali Kethüda'nın terekesinde de oldukça değerli parçalar mevcuttur. Gelenek üzere bunlar hazine için ayrılır. Bunlar arasında, nadide eserler, değerli madenlerden yapılan ve değişik amaçlarda kullanılan eşyalar, ilginç ve değerli süslemelerde alet edevatlar, mücevherler ve takılar bulunmaktadır.

Tablo 3: Hazine-i Amire için Ayrılanlar³⁰

Kırmızı Mineli Safi Altın Hançer Adet 1	Kabızalı Altın Hançer Adet 1	Sevatkari Safi Altın Hançer Adet 1	Kabzası balık dişi Kıymı Çerkezi Altınlı Hançer Adet 1
Kabza ve Kın Sapı Balık Dişi Hançer Adet 1	Serapa? Balık Dişi Çerkezi Altınlı Hançer Adet 1	Kabzası ve Kıymı Öd? Kata Sagir Hançer Adet 1	
Beyaz Yeşim Saplı Çerkezi Altın Bıçak Adet 2	Yakut ve Zümrüt ile Murassa Ön Kuşak Adet 1	Defa Yakut Küliçe? Altın Kuşak Adet 1	
Mütenevhi? Minakari? Altın Çerkezi Bıçak Adet 5	Sim Sagir Kutu ile Misk Defa Adet 5	Tutya (çinko bezeli) Keşkül Adet 1	Tutya Bardak Adet 1
Aylı ve Günlü Menita Altın Saat Adet 1	Sim Zarflı Çekmece Saati Adet 1	Senboli Mineli İki Tarafı Elmas Güllü Aylı ve Günlü ve Burçlu Saat Adet 1	
Aşağı Minada Akrep Saat Adet 1	Aylı ve Günlü ve Dakikalı ve Burçlu Saat Adet 1	Çalar Aylı ve Günlü Altın Saat Adet 1	Pad Zehir Dane Adet 16
Anbar Parça Adet 1	Od-ı Türbe-i Safir Adet 1	Ucu Laleli Ortası Elmas Küpe Çift Adet 1	İkişer Laleli Ortası Elmas Küpe Çift Adet 1
Kırmızı Sofa Kablu Samur Erkan? Adet 1	Gölgünü Çuka Kaplı Samur Erkan Adet 1	Zeytuni Çuka Kablı Samur Erkan Adet 1	Sarı Çuka Kaplı Samur Erkan Adet 1
Kırmızı Atlas Samur Üst Adet 1	Samur Kafası Tahte Adet 1	Mor Çuka Kaplı Samur Kontoş Adet 1	Mor Çuka Kaplı Samur Serhaddi? Adet 1
Mor Çuka Kaplı Samur	Yeşil Kotoz? Samur	Yeşil Kotoz ?	Siyah Sof Samur Serhaddi?

³⁰ COA, TSMA.E, 0423, s.8.

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti

Gördeki? Adet 1	Gördeki? Adet 1	Samur Cebe	Adet 1
Saray-ı Çuka Samur Kontoş Adet 1	Müstevi Levendlerine Çuka Donluk Adet 10	Al Makremesi Olur Bohça Adet 1	Abdest Makremesi Çift Adet 6
Sırma-ı Halas? Miskal Adet 1100	Altı Kitabeli Sim Görde? Adet 1	Su Kabağı Adet 5	Kırmızı Çuka Başlık Adet 3
Aled Rayı Parça Adet 1	Mütenevîh Ok Kandil Adet 4	Defaa Tirkeş Oku Deste Adet 1	Siyah Hindi Kutu Adet 1
Yelpaze Adet 4	Frengi Mütenevîh Diba Donluk Adet 17	Beyaz Hindi Bogasi Adet 14	Zerduht Cüzdan Adet 2
Hindi Kutnu Adet 5	Kırmızı Sof Donluk Adet 1	Sade Kahve Makremesi Adet 3	Keşmiri Şal Adet 9
Altun Kitabeli Koltuk Kılıcı Adet 2	Altın Kılıç Adet 4	Keman Masarı Adet 1	Menzil Yayısı Adet 1
Mütenevîh Kadife Top Adet 3	Fağfuri Kontoş Adet 2	Mermer Kontoş Adet 1	Sim Macun Kutusu Adet 1
Sim Kahve Tepsisi Adet 1	Penbe Minder Adet 3	Kırmızı Çuka Adet 4	Kırmızı Çuka Adet 2
			Mor Iskarlet? Iskarlet Çuka Çuka Adet 1 Adet 2

Görüldüğü üzere saray için ayrılan eşyalar arasında en dikkati çekenler saatler ve süslü hançerlerdir. Bunların hediyeleşmelerden elde edildiği düşünülebilir ³¹. Değişik özellikte ve değerli mücevherden yapılan altı tane saatin dönemin şartlarına göre oldukça değerli olduğu düşünülmektedir. Bu saat ve hançerler, serveti oluşturan önemli unsurlardandır. Bunların dışında 4369 sikke, 65000 cedit akçe, 82 esedi kuruş, 4369 altın, 65000 çal akçe nakit para da Kethüdanın terekesinden elde edilir. 1245 esedi ve 337 kuruş kefenlenip yıkanmasına karşılık verilerek kalanlar hazineye devredilir.

Osmanlı Devleti'nde saray teşrifatının önemli bir unsuru durumunda olan at ve at koşum takımları hem gösteriş hem de değer bakımından dikkat çekicidir. At ve silahı, başta padişah olmak üzere hanedan üyeleri ile padişahın görevlendirdiği ve yetki verdiği, askerî denilen devlet görevlileri kullanabilirdi. Reyanın ata binmesi yasaktı ³². Osmanlı devlet adamlarının gösterişleri ve zenginlikleri at ve at binit takımları sayesinde olmaktadır. Kethüda Ali Ağa'nın oldukça fazla at binit takımı olması ve bunların hazineye alınması zenginliğinin göstergesidir. At koşum takımları, hazine-i amireye Mirahur Hüseyin Ağa vasıtasıyla aktarıldı. Bunlar, 6 adet sim raht, 3 adet sim gaddare, 3 adet simli kare raht, 8 adet sagir puşu, 3 adet cedit taklit, 1 tane altın kaplı sim eğer, 10 adet zerduht eğer, 7 adet palan ma rişme ve üç adet rikab-ı hümayundan sim cedit ve kebir rahtıdır ³³. Ali Ağa'nın ahırında olan ve hazineye alınmayan eşyalarda vardır. Bunların terekenin kaydını tutan Mehmet Ağa'ya verildiği görülür. Bunun nedeni belgelerden anlaşılamamaktadır.

Tablo 4: Mehmet Ağa'ya Verilen At Binit Takımları ³⁴

Kebir Sim Kemer Raht 3	Raht Sim 1	Reşme-i Sim Adet 6	Sim Gaddare Adet 3	Sim Kebir Tanbur Adet 2
Küçük Topuz Adet 1	Sim Rikab Halep Çift Adet 3	Çapkın Rahtı Adet 2	Rikab Çapkın Raht 2	
Zerduz ³⁵ Eğer Adet 2	Defa Zerduz Kadife Eğer 2	Şam ... Adet 2	Safran Puşu Kırmızı adet 3	
Mor Sagir Post 1	Yasdık Başka Sim Yancık ³⁶ Adet 1	Hotaz Adet 1	Dökme Cedit Sim Raht 1 ma Palan 1	Defaa Cedit Sim Rikab

³¹ "Lütuf, iyilik, bağış, bahşiş, mükâfat, etkileme, teşvik, takdir vb. kavramlarla da ilişkilendirilebilecek hediye, çeşitli kelimelerle ifade edilir. Eşanlamalı kullanımı olan armağanın yanı sıra özellikle edebi eserlerde tuhf, in'âm, câize, belek, ihsân, lutf, kerem, cûd, atâ, himmet, bahâ, surre, bahşiş vb. kelimeler ve dest-i cûd, himmet-i bâlâ, lutf-u ihsân gibi tamlamalarla ifade edilir", Önal 2010, 103-104. "Osmanlılarda devlet adamları arasında hediyeleşmenin kökeni Osman Gaziye kadar uzanmaktadır. Padişahlar biat vesilesi olan hediyeleri kabul etmek durumundadır. Padişahların etrafındaki beylere ve umerâyâ hediyeler dağıtarak onları ödüllendirmesi ve büyüklüğünün bir nişanesi olarak kuruluş devrinden beri uygulanmaktadır", Açıkgöz 2012, 30.

³² Dinceç 2011, 3.

³³ Gaddare:büyük bıçak, küçük tabanca , zerduh: sırmalı, işlemeli, palan: semer, eğer, rişme: Atın ağzına takılan zincirden gem, raht: atın göğsüne takılan süs eşyasıdır. Başlık, şaşak, alın, boğaz, sine-bend (göğüs) ve göbek kayışı rahtı oluşturan unsurlardır. Raht ve başlık at binit takımının vazgeçilmez öğeleriydi. Bu öğeler genellikle metal aksanlardı. Rahtlar yapılış tarzına, şekline ve fonksiyonlarına göre çeşitli isimler almaktadır. Bunlar divan raht, kemer raht, çapkın raht ve yahalı rahtıdır. Dinceç 2011, 12.

³⁴ COA, TSMA.E, 0423, s.9.

³⁵ Sırma işleyici, simkeş yerinde kullanılır bir tabirdir. Sırmalı, klapdanlı kumaşa *dabu* ad verilir. Mehmet Pakalın 1971, 654.

Tabloda görülen eşyaların hepsi at koşum takımları ve atla birlikte kullanılan silah ve zırhlardır. Bunlar, topuz, gaddare ve yancıktır. Ayrıca atla eğer arasına örtülen, mor sagir post ve safran kırmızı puşi de vardır. Özellikle belirtilmese de yukarıdaki eşyaları alan kişinin, terekeninin sayımında ve korunmasında görevli olan Edirne Kadısı Mehmet bin Mahmut olması muhtemeldir. Bu eşyaların Mahmud bin Mehmed'e verilme nedeninin ise Ali Ağa'nın terekesinin eksiksiz müsadere edilmesinde ve varislere paylaştırılmasında gösterdiği gayretler olması muhtemeldir.

Ali Kethüda'nın Saray-ı Hümayun'da da kişisel eşyaları bulunmaktadır. Bu eşyaların, saray ağası olan İsmail Ağa tarafından korunup saklandığı görülmektedir. İsmail Ağa eşyaların nerelerde ve kimlerde olduğunu da belirterek görevlilere teslim eder.

Tablo 5: Ali Kethüda'nın Asitane-i Sa'adetdeki Hazinesinde Mevcud ve Mahfuz Eşyası ³⁷

Mütenevih Kılıç 7	Altın	Sim Şatır Kuşağı 14	Sim Kabzalı Şatır Hançeri 2	Sim Şatır Gadderesi 8	Sim Kabzalı Koltuk Kılıç 2
Sim Kabzalı Gaddere 4	Kabzalı	Sim topuz 16	Sim Kemer ve Haydari ve Çerkesi Raht 17	Sim Reşme ve Palan 7	
Has odaya teslim olunmuştur		Has ahıra teslim olunmuştur			
Hotoz ³⁸ 2		Sim Hisari Sagir Kutnu Kuşak 1	Zerduz Abası 1	Sim Zencir 1	 1
Cibinlik 1		Sim top tülleri? 6	 4	Ok Kandil 5 Deste 3	Keman Hasırı? 4
Mar Tabak Sagir ve Kebir 25		Samur Kafası Kürk 6	Ferman-ı Hümayunları ile ikisi ve biri için verilmiştir	Fağfuri Kutu 2	Asitanede kalmıştır

Ali Ağa'nın oldukça değerli eşyalarının İstanbul'daki evinde bulunduğu görülür. Bu eşyalardan bazıları padişahın fermanıyla İstanbul'da kalır. Bunlar arasında altı tane olan samur kafası kürkten üçü için ferman verilir. Fağfuri kutu da bunlar arasındadır. Ayrıca dört tane sim kabzalı gaddare has odaya ve on altı tane sim topuz has ahıra teslim edilir. Görülüyor ki kethüdanın eşyaları arasında padişah sarayına yakışacak kıymette ve güzellikte eşyalar bulunmaktadır. Padişah da bunları kendisi için ayırmaktadır.

Tablo 6: Ali Kethüda'nın Terekesinden Kalanlar ³⁹

Kırmızı Minyeli Safi Altın Hançer 1	 Kabzalı Altın Hançer 1	Siyah Kabzalı Altın Hançer 1
Silahdar Ağaya	Silahdar Ağaya	
Savatkarı Safi Altın Hançer 1	Kabzası Balık Dişi Kıymı Çerkezi	Kabza ve Kın Seraba
Silahdar Ağaya	Altunlu Hançer 1	Balık Dişi Meşin Hançeri 1
	Silahdar Ağaya	Silahdar Ağaya
Serapa Balık Dişi Çerkezi Altınlu Hançer 1	Od Kabza ve Kın Kata-i Safir	Beyaz Yeşim Saplı Çerkezi Altın
Silahdar Ağaya	Hançer 1	Bıçak 2
	Silahdar Ağaya	Silahdar Ağaya
Yakut ve Zümrüd ile Murassa-i Evvel Kuşak 1	Kalemkari Zennari	Soya Altın Kuşak 1
Mande	Altın Kuşak 3	Berber mande?
Defa Yakut Külçe Altın Soya? Kuşak 1	Mütenevih Minekari Altın Çerkezi	Sim Sagir Kutu ile Misk defa 5
Silahdar Ağa	Bıçak 5	Mande
	Silahdar Ağaya	
Tutya Keşkül 1	Tutya Bardak 1	Aylı ve Günlü Sim Zarflı
Rikabdar Ağa	Rikabdar Ağa	Saat 1
Aylı ve Günlü Mine Altın Saat 1 Mand	Sim Zarflı Çekmece Saat 1	Aylı ve Günlü Beyaz Mineli
	... Ağasına teslim	Saat 1
Senbolü Mine İki Tarafı	Aşağı Minyada Akrep Saat 1	Aylı ve Günlü ve Dakika ve
Elmas güllü Aylı ve Günlü ve Burçlu Saat 1	Mande	Burçlu Saat 1
		Mande

³⁶ Yancık, savaşlarda atı saldırılardan korumak içindir. Atın iki yanını örten yancık meşin veya metal kaplı olması nedeniyle zırh görevi görürdü. Pakalın 1971, 604.

³⁷ COA, TSMA.E, 0423, s.10.

³⁸ Eskiden kadınlar tarafından başa takılan ve hotoz denilen başlıklardan birinin adıdır. Felek tabancası hotoz, saraylı hotozu, Kürdi hotoz, çimdik hotoz, zeyrek yokuşu hotoz, duduburnu hotoz ve gelin sorguçlu hotoz isimlerinde başlık çeşitleri vardır. Pakalın 1971, 597.

³⁹ COA, TSMA.E, 0423, s.11.

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti

Mande				
Çalar Aylı ve Günlü Altın Saat 1 Mande	Panzehir Dane 16 Mande	La'l hatem 1	Zümrüd hatem 1	Pırdere? hatem 1
Yemeni Mührü Hatem 1	Zümrüd Hatemi Mühr 1	Defa Mührü Hatem 1	Yakut Mührü hatem 1	Anber Parça 1
Od? Türbe-i Sagır 1 Mande	Üçer Laleli Ortası Elmas Küpe Çift 1 Mande	İkişer Laleli Ortası Elmas Küpe Çift 2 Mande?		

Tabloda görüleceği üzere Ali Ağa'nın, sarayda kalan terekesi de müsadere edilerek saray görevlilerine teslim edilir. Bunlardan bazıları silahtar ve rikabdara verilir ⁴⁰. Bu değerli mücevher ve silahların hediye olarak mı verildiği veya hazineye gönderilmek için mi alındığı belirtilmemektedir. Bu eşyaların özellikleri tahlil edildiğinde oldukça değerli mücevherler olduğu görülür. La'l hatem, zümrüt, pırdere, yemeni, zümrüd hatemi, yakut ve hatem şeklindeki yedi tane mührün değerli taşlardan yapıldığı anlaşılr. Bu mührler, farklı hazineleri açan anahtarlar olduğu gibi yazışmalarda da kullanılan kesin imzalarlardır. Üç çift elmas küpe de dikkate değerdir. Değerli taşlarla süslü oldukça çeşitli saatlerin olması Ali Ağa'nın saatlere özel bir ilgisinin olduğu ve hediyeleşmelerde de bu saatleri kullandığı gerçeğini düşündürmektedir. Misk, amber ve panzehirler de geride bıraktığı eşyalarıdır. Ali Ağa'nın kuşakları, mücevherli hançerleri ve değişik kürkleri vardır. Ayrıca 4369 sikke, esedi 3 kise 82 kuruş, 65000 çal akçe nakit para yukarıda ki eşyaların arasında bulunur.

Tablo 7: Ali Kethüdanın Kişisel Eşyaları ⁴¹

Kırmızı Sofa Kaplı Samur Erkan 1 Mande	Gölgünü Çuka Kaplı Samur Erkan 1 Mande	Zeytuni Çukiye Kaplı Samur Erkan 1 Mande	Sarı Çuka Kaplı Samur Erkan 1 Mande		
Kırmızı Atlas Samur Üst 1 Mande	Samur kafası Kürk 1 Mande Silahdara İhsan Olmuştur	Mor Çuka Kaplı Samur Kontoş 1 Mande	Mor Çuka Kaplı Samur Ser Haddi1 Mande	Mor Çuka Kaplı Samur Gördeki 1 Mande	
Yeşil Samur Gördeki 1 Mande	Yeşil Samur 1 Mande	Siyah Sof Samur Serhaddi? 1 Mande	Şaray Çuka Samur Kontoş 1 Mande	Yeşil Sandal Sincabı Gördeki? 1	
Yeşil Deliki Bogasi Çizme 1	Yeşil Çuka Deliği Bogasi Kontoş 1	Kırmızı Sof Sincap Sof Serhaddi? Adet 1	Cevizi Sof Sincap Serhaddi 1		
Siyah Çuka Sincap Serhaddi? 1	Sincap Kürk Tahte? 1	Kırmızı Sof Kakım Erkan? 1	Mavi Kakım Serhaddi 1		
Cevizi? Sof Kakım Erkan 1	Mor Sof Kakım Erkan 1	Meneviş Kakım Serhaddi 1	Mütenevîh Levendlerine Çuka Donluk 10 Mande		
Müstemal Hatayi ve Kutnu ve Sandal Entari Zibun 15	Şal Zibun 2	Atlas ve Kadife ve Hare Kaftan Müstemal 11	Ortası Çuka Etrafı Sof Seccade 1		
Müstemal Çamaşur Bohça 1	Siyah Peştamal Çift 3	Al Makremesi Bohça 1 Mande?	Hamam Rahtı 1	Abdest Makremesi Çift 6	Sırma Halısı 1100 Mande
Altın İç Kuşağı 1	Altın Kitaplı Sim Görde 1 Mande	Dürbin 3	Sim Kaşık 1	Sırma kulak? kaşık cedit Adet 7	
Su Kabağı 5 Mande	Kırmızı Çuka Başlık 3 Mande	Al Darayı Parça 1 Mande	Mütenevîh Ok Kandil 4 Mande	Defa Tırkeş Oku Deste 1 Mande	
Siyah Hindî kutu 1 Mande	Bir Kutu İçinde Bazı Yağlar Olur	Dımışkı Ayna 2 Aslında Hazinenindir	Evrak-ı? Şerif 3	Zerduht Takiye 1	
Mütenevîh Kitap	Yelpaze Adet 4	Mütenevîh	Sade Sof Erkan 4	Mütenevîh Kirke	Hindî Beyaz

⁴⁰ Silahtar ağaya hatt-ı hümayun mucibince mücevherli hançer, altın donanmalı kılıç gibi murassa silahlar ile birlikte kıymetli at takımları da hediye edilmektedir. Padişahın silahlarını koruyan silahtara verilen üzerinde yüzlerce elmas ve değerli taş bulunan mücevherli hançerlerin, kılıçların ve raht takımları verilmektedir. Diker 2019, 198.

⁴¹ COA, TSMAE, 0423, s.12.

Cildi Adet 9 Mande	Mande	Müstemal Kaftan Adet 11		5	Hatayi Top Adet 1
Şamî ... Top Adet 1	Frengi Top Adet 2	Frengi Mütenevîh Diba Donluk 17 Mande	Hatayi Donluk Adet 2	Şamî Donluk 6	
Beyaz Hindî Bogasi Adet 14 Mande	Zerduht Cüzdan Adet 2 Mande	Gülâbdanlı Kahve makremesi Adet 4 Mande	Sandal İşleme Yorgan Yüzü 1		
Hindî Kutnu 5 Mande	Geldari Adet 3	Kırmızı Sof Donluk 1 Mande	Sade Kahve Makremesi 3 Mande	Alaca Kutnu 3	Keşmiri Şal 9 Mande
Bağdadî Kuşak Adet 5	Mütenevîh Destar adet 48	Kadife ve Çuka Kavuk Adet 11	Altun Kitaplı? Koltuk Kılıcı Adet 2 Mande	Altın Kılıç Adet 4 Mande	
Çuka Yağmurluk 3	Kadife Yelken 3	Defa yelpaze Adet 1	Keman Masarı Adet 1 Mande	Menzil yayı Adet 1 mande	İbadi Kağıd Deste 10 Mande

Görüleceği üzere Ali Ağa'nın eşyaları arasında hazineye ait mallar da vardır. Bunun neden terekeye karıştığı ise belirtilmemektedir. Yukarıda ki eşyalar Ağa'nın gündelik hayatta kullandıklarıdır. Yelpaze, dürbün, ok, kılıç ve yay gibi eşyaları muhtemelen ev dışında üzerinde taşıdığı silah ve aksesuarlardır. Bunlar arasında Hindî, Şamî, Frengî ve Bağdadî adıyla anılan eşyalar da vardır. Bunlar bölgeye has özellikleri yansıtan ürünlerdir. Ali Ağa'nın iç çamaşırları da burada zikredilir. Ali Ağa'nın itikatlı bir Müslüman olduğu terekisinde bulunan seccade ve abdest makramesinden anlaşılır. Dokuz adet ciltli kitabı olduğu görülmekte fakat bunların ismi belirtilmemektedir. On deste de ibadi kağıdı vardır. Kitap ve kâğıtlardan okuma yazma bildiği anlaşılır. Hazineye görevli bir kimsenin okuma yazma bilmemesi de düşünülemez. Fakat yazı takımlarının yokluğu ve kitaplarının azlığı düşündürücüdür. Bunların dışında, üç top kadife, Tunus işi sancak, sim buhurdan ma gülâbdan, çakşır ve sandalkarî çekmece da ayrıca kayıtlı edilmektedir ⁴².

Tablo 8: Raflarda Bulunan Mutfak Eşyası ⁴³

Bakır Tepsî 1	Nal Yeni 4	Bakır Tas 2	Tepsî-i Kebir İki	Fağfuri Tabak 2	Şikaste? Bakırdan 1
Fağfuri kavanoz 2 Mande	Mermer Kotoz? 1 Mande	Sim Macun Kutusu 1 Teslim Silahdar Ağa	Sim hokka 4 Silahdar Ağa Teslim	Sim Kahve Tepsisi 1 Aid-i Ashabda rikab-ı hümayuna teslim ba hümayun ferman	Fağfuri Fincan 8
Bakır Güğüm 3	Leğen ma İbrik 2	Hoşab Maşrabası 1			

Görüldüğü üzere tepsî, tabak, kavanoz, leğen, ibrik ve fincan gibi mutfak gereçleri sıradan insanların evlerinde de görülebilecek eşyalardandır. Simden yapılmış hokka silahtar ağaya, sim kahve tepsisi de fermanla rikab-ı hümayuna teslim edilir. Bunların oldukça değerli parçalar olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Yerinde Mevcut Döşemesi ⁴⁴

Yemeni ve Harir Yorgan 5	Şilte 2	Cezair Valensesi 1	Suzani Makad 2	Çuka Makad 1
Köhne Kadife Yastık 5	Köhne Bursa Yastığı 7	Penbe Minder 3	Keçe-i Selanik 3	Keçe-i Pak? 1

Tabloda görüleceği üzere yatak odası eşyalarının sayımı yapılır. Beş adet ipek yorgan, Bursa işi yastık ve kadife yastıklar, minderler, keçeler onun yatak döşemeleri olarak göze çarpar. Bu eşyaların sayıca neden az olduğu sorusuna belgelerden cevap alınamadı.

⁴² COA, TSMA.E, 0423, s.12.

⁴³ COA, TSMA.E, 0423, s.12.

⁴⁴ COA, TSMA.E, 0423, s.12.

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti

Tablo 10: Ahırında bulunan Eşyası ⁴⁵

Haydari ve müstomal Zerdüz Eğer 13	Sim Tatari Eğer 3	Sim Altın Kaplı Eğer 1	Sim Gaddare 6	Sim Tatari Rikap Çift 6	
Sim Halebi Rikap Çift 5	Sim Çapkın Rahtı Adet 6	Sim Kemer Raht 14	Sim Palan 3	Sim Reşme 11	Sim Keçe Hat Minekari Rahtı 3
Sim Topuz 4	Dımaşkı ... Rikapı Çift 1	Şami Depik 10	Şami Şikebend. 3	Çuka ... İki	
Divan Abası. 1	Çapkın Safir Puşi 13	Tatar Abası? Dört	Çuka Şekebend İki		

Ali Ağa'nın ahırında bulunan at binit takımlarının, diğeri (Tablo 4) koşum takımları ile karşılaştırıldığında oldukça az olduğu görülür. Ayrıca bunlar diğerlerine nispeten daha sadedir. Tablodan Ali Kethüda'nın, Mehmet Ağa adında birisi ile ortak olduğu anlaşılır. Merhumun kendi tuttuğu defterde de atları ve davarlarının başka bir yerde Mehmet Ağa'ya ait olduğu kayıtlıdır. Tereke müsaderesinde görevlendirilen kişi, bu durumu şüpheli bularak, Padişah'tan ne yapması gerektiği konusunda bilgi istemektedir. Ali Kethüda'nın helvacısında da bazı eşyalarının olduğu tespit edilir. Kırmızı çuka postu, yemenî perde, tatarî eğer ve ıskarlet çuka post bunlar arasındadır.

Tablo 11: Menzili Mezburede Bulunan Ev Eşyası

Tencere adet 11	Sahan adet 8	Tepsi bakır 1	Kevgir 1	Bakır Kazan 1	Bakır Güğüm 1
Çereke Nâmüsiyye ⁴⁶	Matbah çadırı 1	Çuka örtülü Kepçe1			

Küçük bir mutfakta temel mutfak gereçlerinin kayıt edildiği görülür. Tepsi, kazan, güğüm, sahan ve tencere ile birlikte basit yemeklerin yapılması olasıdır. Bunları dışında azat etmediği dört tane erkek kölesi olduğu kayıtlıdır. Bunlar, Rus olan Yosef ve Kıtas, Macar olan Ali ve Arap olan Küçük Ali'dir. Ali Ağa'nın kadın cariyesi bulunmamaktadır. Bu dört kölesi de ölene kadar Ağa'nın hizmetindedir. Ali Kethüda'nın, hazine-i amirede görevli Sofu Mehmet'e emanet olarak bazı eşyalar bıraktığı tespit edilerek bu eşyalara el konulur.

Tablo 12: Sofu Mehmet'e Emanet Edilen Eşyalar ⁴⁷

Sim Eğer Adet 1	Yeşil Sancak Adet 1	Kafa Samur Kırmızı Kontoş Adet 1	Erkan Sof Ferace Kafa Samur Adet 1	Erkan Mor Çuka Kafa Samur Adet 2	Saray? Erkan Çuka Kafa Samur Adet 1
Kırmızı kadife İskemle Zarfı Adet 1	Kırmızı Kemha Adet1	Acem Kadifesi Donluk Adet 1	Saray-i Sof Gördeki Adet 1	Mor Çuka Kereke? Adet 1	Sof Zıbın Adet 1
Cecikli Gölgünü Cülus Kaftan Adet 1	Kırmızı Kadife Üst Adet 1	Saray Cülus Ferace Adet 1	Şam ... Adet 3	Şam Şekabend Natamam Adet 1	Diğeri Şekabend 1
Çuka İskemle Zarfı Adet 1	Kumaş Bohça Adet 2	Nakışlı Bohça Adet 2	 Mükemmel Adet 2	Hamam Rahtı Mükemmel Adet 2	Köhne Hemdem ⁴⁸ 3
Tefsir Câlînus ⁴⁹ Cild Adet 1	. Zer Nişanlı Adet 1	Fağfuri Buhurdan Adet 2	Mermerişih? Adet 1	Sim Kemer Raht Kabzalı Adet 1	Sim Çapkun Raht 1
Ağır Kemer Raht Adet 3	Sim Üzengi Çift 1	Haydari Kabzalı Altın Kılıç Adet 1	Siyah Kabzalı Frengi Kılıç Adet 1	Belgumi Kabzalı Altın Kılıç Adet 3	Kobanoz Kabzalı Altın Kılıç Adet 1
Şam Kılıç Adet 1	Siyah Kabzalı Parça Altın	Fincan Tabağı Adet 10	Sim Şamdan Sagir Adet 3	Sagır Macar Tüfengi Adet 1	Sagır Altın Hançer Adet 1

⁴⁵ COA, TSMA.E, 0423, s.12.

⁴⁶ Nâmüsiyye: yatanların görülmemesi için yatağın etrafına çekilen perde, cibinlik. Devellioğlu 2007, 805.

⁴⁷ COA, TSMA.E, 0423, s.13.

⁴⁸ Şehname tarzında manzum Osmanlı tarihi yazar şair.

⁴⁹ İlk çağların, Hipokrat ile beraber en büyük Grek hekimi, Devellioğlu 2007, 123.

	Kılıç Adet 1					
Keman Adet 2	Kandil Ma Ot Adet 3	Kös Adet 1	Fağfuri Kutu Adet 1			

Kethüda Ali Ağa'nın birlikte görev yaptığı Sofu Mehmet'e oldukça değerli eşyalarını emanet ettiği görülmektedir. Bunlar arasında tıp ve şifa kitaplarının bulunması sağlık konusunda okumalar yaptığına işaret etmektedir. Daha önce zikredilen eşyalar arasında ateşli silahlar yoktur. Emanetleri arasında Macar tüfeği olması dikkate şayandır. Bir adet kös ve iki kemanın bulunması musikişinas bir ruha işaret etmektedir. Üç adet kandil ve bunlara ait olduğu belirtilen otlar da göze çarpmaktadır. Ayrıca cülus törenlerinde kullanılan kaftanlar da Ağa'nın şahsi hazinesine girmektedir. Altın saplı kılıçlar ve değerli mücevherlerden at koşum takımları da emanetçiden alınır.

Tablo 13: Evinde Bulunan Eşyaları

Halıçe Adet 1	Yan Kiçe Adet 2	Orta Kiçe Adet 2	Gümüş Pullu Sade Zırh Adet 2	Kafa Kürk Adet 1	Köhne Suzani Adet 3
Mai Sofa Kaplı Kakım Kürk Adet 1	Kırmızı Sofa kaplı Kakım Kürk Adet 1	Bursa Mai Sofa Kaplı Kakma Kürk Adet 1	Gölgünü Sofa Kaplı Üst Kürk Adet 1	Köhne Makad Adet 1	Bursa Yastığı Çift Adet 4
Abdest Makremesi Çift 1	Köhne Sagir Halıça Adet 3	Dolmuş Yasduk Köhne 5	Köhne Yan Kiçe Adet 1	Şilte Minder Adet 2	Atlas Top Adet 1
Defa Zırh Serenk Adet 1	Kolçak Dımışkı Sade Çift 1	Zer Nişani Kolçak Çift 1	Zil Adet 6	 Şam Adet 9	Peştamal Çift 1
Bayram Borusu Adet 3	Köhne Ocak Perdesi Adet 1	Hamam Rahtı Mükemmel Adet 1	Tire Peşkeri Adet 1	Köhne Sof Mükemmel Adet 1	Kitap Cild Adet 10
Sim Topuz Adet 1	Palaska Adet 2	Hotaz Adet 3	Kalkan Adet 3	Iskaret Çuka Adet 3	Kolçak Adet 3
Serpenk A det 2	Elçek Adet 2	Demir Üzengi Çift Adet 1	Ok Deste 3	Kandil Adet 2	Peştamal Çift 1
Benefş Adet 1	Siyah çuka Adet 3	Bursa Yasdığı Çift 6		Mardin Yasdığı Çift 2	Kemha Yeşil Donluk Adet 1
.. Acem Seccade Adet 1	Kanevis Adet 1	Keman Adet 3	Sofa Kereke Adet 4	Benefşe? Çuka Kereke Adet 3	Beyaz Çuka Ferace Adet 3
Sof Ferace Adet 3	Sof Ser haddi Adet 1	Sof Çakşır Adet 2	Atlas Kaftan Adet 2	Defa Kadife Kaftan Adet 2	Çukadan Yağmurluk Zarfı Adet 1
Kabızalı Tirkeş Adet 1	Peştamal Çift 1	Mai Arap Gömleği Adet 5	Kahve Makremesi Adet 4	Haşu-i Sade Gömlek Adet 4	 Şekeri Sade Adet 1
Şam Şikabend Adet 1	Şam Mükemmel Adet 1	Kırmızı Kadife Donluk Adet 1	Şeyh Çukası Adet 1	Alaca-i Şam Adet 6	Hamam Rahtı Mükemmel
Beyaz Aba Seccade Adet 2	Beyaz telli Adet 1	Mardin Peşkir Adet 2	Alaca Cibilik Adet 1	Sim Topuz Adet 3	Kırmızı Çuka Adet 1
Kırmızı Çuka Kapud Adet 1	Müstemal Kadife Yasdık Çift 2	Sim Kamçı Adet 1	Kutnu Adet 7	Mardin Peşkir Adet 1	Havser? Kadife Adet 1
Kabızalı Yancık Adet 1	Köhne Kadife Makad Adet 1	Cezayir Valencesi Adet 3	Tepsi Tarzı Saat Adet 1	Heşt Adet 2	Şeper Adet 1
Köhne Acem Kemhası Adet 5	Yasdık Şiltesi Adet 25	Minder Şiltesi Adet 13	Halıçe-i Sagir ve Kebir Müstemal Adet 5	Mai Yan Kiçesi Çift 1	Sarı Yan Kiçesi Çift 1
Kırmızı Acem Keçesi Adet 1	Beyaz Kih(küçük) Tüfenk Adet 1	Köhne Selanik Keçesi Adet 5	Saht Adet 2	Kapak Adet 17	Tencere ma Kapak Adet 1
Sini Adet 1	Kebir Tencere ve Kapak Adet 1	 Tepsisi Çift 1	Sahan Kebir Adet 9	Orta Sahan Adet 7	Defa Kapak Kebir Adet 2
Kazgan Adet 1	Bakraç Adet 1	Hindikari Adet 1	Ayaklı Sandık Adet 3	 Adet 3	

Tabloda görüldüğü üzere Ağa'nın ev eşyaları oldukça çeşitlidir. Kürkler, mutfak gereçleri, silah ve zırhlar bunlardır. On ciltten oluşan kitapların neler olduğu belirtilmemektedir. Bursa, Mardin, Şam,

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti

Acem, Selanik ve Cezayir’den gelen eşyalar buraların ismi ile tanımlanmaktadır. Bir adet küçük tüfek de evde bulunmaktadır. Keman ve zil gibi müzik aletleri de eşyalar arasındadır.

Tablo 14: Vâlide Hanı’nda⁵⁰ ki Odasında Bulunan Muhallefâtı⁵¹

Şatır İçin Kemerli Sim Gaddare Adet 14	Kabzası Sim Koltuk Kılıç Adet 2	Kabzası Sim Gaddare Adet 4	Sim Kabzalı Şatır Hançeri Adet 8	Sim Kemer Şatır Kuşağı Kebir Adet 10	
Sim Sagir Şatır Kuşağı Kemer Adet 3	Çerkezi Raht Mısır Kuşağı Adet 1	Sim Kemer Rahtı Mükemmel ma Palan Adet 7	Sim Topuz Adet 11	Sim Zencir Adet 1	
Altın Kitabelü Palan Adet 1	 müzeyyen Enselik Adet 1	Sim zarflı Sancak Kelâm Allah Adet 1	Hotaz Adet 6	Zerdust Abayı Adet 1	
Şam ... Adet 3	Sim Sancak Alemleri Adet 1	Sancak Adet 1	Tüfenk Adet 17	Ok Deste Adet 2	
Mertebânî ⁵² Adet 25	Zırh Adet 21	 Çift 3	Fağfuri Kise ve Yekmerdi? Kutu Adet 1	Tüfenk Silah Adet 17	
Kabzalı Yancık Adet 6	Kalafat Adet 7	Teber Adet 8	Sim Eğer Adet 11	Sim Rikab Çift 6	Sim Gülabdan Ma Buhurdan Çift 3
Sim Tepsi Sagir Adet 7	Sim Tas Adet 1	Sim Sagir Maşraba Adet 1	SimTarzi Adet 1	Sim Matara Adet 1	Sim Kahve İbriği Adet 1
Sim Leğen Sagir Adet 1	Sim Tuğ Tevabi? Adet 6	Yorgan Adet 2	Altun Kitabeli Rikkab Çift 1	Bakır Şatır Başlığı Adet 8	
Tirkeş Adet 4	Sarıklı Kandil Adet 2	Ok Deste Adet 3	Sim Haydari Ma Kemer Rahtı Adet 9	Sim Topuz Adet 2	Sim Hançer Çift 1
Palan Kebir Adet 1	Müveze? İle Müzeyyen Enselik? Adet 1	Mardin Şa'tebendi Adet 1	Zerdust Ocak Yaşmağı? Adet 2	Yasdık Kahir Çift 1	
Mardin Yastığı Çift 2	Pencere Perdesi Adet 1	Bursa Yastığı Çift 1	Zerdust İskemle zarfı	Akçe-i Cedid ma Pare Kese 2	

Ali Ağa’nın Vâlide Hanı’nda bulunan odasındaki eşyaları arasında en göze çarpan parça sim zarflı ‘Kelâm-ı Allah’ sancağıdır. Sancak’a takılan âlemde vardır. Ayrıca 34 tüfeği de bulunmaktadır. Bunların şekil ve özellikleri belirtilmemektedir. Değerli mücevherlerle işlenmiş at koşum takımları da mevcuttur. Ayrıca Bursa, Mardin yastıkları, pencere perdesi ve yorgan gibi döşeme takımları da handaki odasındadır. Eşyalardan, odanın dayalı döşeli olduğu görülmektedir. Değerli parçaların ve kahve ibriği, tas, maşrapa, gülabdan ve buhurdan gibi günlük ihtiyaçlarını giderdiği gereçlerin burada bulunması buranın aktif olarak kullanıldığına işaret etmektedir.

Tablo 15: Evinde Bulunan At ve Bargirleri⁵³

Eşheb Kır ... Koca At Adet 1	İki Kıç Ayağı Şekil Al At Mehmet Ağanın Emaneti Adet 1	Yağız At Helvacı Şişman Alinin Adet 1	Helvacı Salih’in Atı Adet 1
Doru Kısarak Rees Adet 1	Kör Sakat Kır At Adet 1	Koca Bargiri Adet 2	Muslu Paşanın Emanet Kurt Kulesi ? At Adet 1
Doru Tay Adet 2	Dört Ayağı Şekildir	Koca Sagir Adet 1	

Ali Ağa’nın evinde bulunan bazı atların emanet olduğu kayıtlıdır. Helvacı Şişman Ali’nin, Mehmet Ağa’nın, Muslu Paşa’nın ve Helvacı Salih’in diğerlerine nispeten gösterişli atları Merhum Ali Kethüda’nın evindeki ahırda emanet bulunması ilginçtir. Neden orada olduklarına dair bir kayıt

⁵⁰ “Ana cephesi Sultanhamam’dan Beyazıt’a çıkan Çakmakçılar Yokuşu boyunca III. Sultan Mustafa Camii hizasından başlayıp yokuşun üst tarafına kadar devam ederek arka taraftan da Uzunçarşı’da İbrâhim Paşa Camii yanına kadar geniş bir alanı kaplar. Haliç’e hâkim bir sırt üzerinde bulunmaktadır. Ölçüleri bakımından İstanbul’un en büyük ticaret hanı olan Büyük Vâlide Hanı, Sultan IV. Murad’ın (1632-1640) saltanat yılları içinde padişahın annesi Vâlide Kösem Sultan tarafından başta Üsküdar’daki Çinili Cami olmak üzere çeşitli yerlerdeki hayratına gelir sağlamak gayesi ile yaptırılmıştır”. Eyice 1992, 516. “Valide Hanı, 1651 yılında üç avlu 210 oda olarak inşa edilmiştir. Yaşar 2013, 513.

⁵¹ COA, TSMA.E, 0423, s.13.

⁵² Merteban’da yapılan bir cins çanak çömlek. Devellioğlu 2007, 623.

⁵³ COA, TSMA.E, 0423, s.13.

düşülmediği görülür. Terekede bulunan koşum takımları ile atlar karşılaştırıldığında at sayısının oldukça az olduğu görülür. Dört ayağı sekil⁵⁴, iki ayağı sekil olan cins atlar da Ali Ağa'nın ahırında bulunmaktadır. Kör ve sakat bir kır atın varlığı ise merak konusudur. Kuvvetle muhtemeldir ki bu at, yavru tay almak için beslenmektedir.

Tablo16: Ağa'nın Gelir Getiren Mülkleri ⁵⁵

Önk? Karyesinde Olan Han ve Altında Dükkanlar Adet 10	Ev ve Odaları Bab 8	Ketenciler Çarşısında Devletin Evkafından Dükkan 1	Mahmud Paşa Hanında Oda-i Bab Adet 1	Valide Hanında Odası Fevkani Adet 1	Köprülü Mehmed Paşa Hanında Muhtakim Odası Adet 1	
Bedestan Cedidde Dolap Adet 1	Eski Bedestanda Dolab Adet 1	Bedestani Atık Karşısında Kapıcı Dükkanı Adet 1	Kazaz Dükkanı Adet 1	Okçular başında Cancı Dükkanı Adet 1	Kitap Dolab Adet 1	Firuz Ağa Cami Haremind e Fevkani ve Tahtani Odalar Adet 3
Üsküdar Ev Bab 1	Ahırkapu Karşısında Ev Bab 1	Azadsız Gulam Nefer Adet 2	Bostancıbaşı Matbahında Gulam Adet 1	Bostancılar Gulam Adet 1	Kethüdası	Matbahında

Tabloda görüldüğü üzere Ali Ağa'nın gelir getiren mülkleri listesinde dört adet gulam (köle) bulunmaktadır. Bu gulamlar, bostancıbaşı ve bostancılar kethüdası mutfaklarında çalıştırılmaktadır ⁵⁶. Kaynaklardan öğrenildiğine göre efendi kölesini istediği gibi kullanabilirdi; onu satabilir, azâd edebilir, hibe edebildiği gibi başka eşyalarla da takas edebilirdi ⁵⁷. Varis bırakmadan ölenlerin veya borçlu şekilde ölen yönetici sınıf üyelerinin terekelerinde bulunan köle ve cariyeler beytül-mâl tarafından satılmaktadır ⁵⁸. Ali Ağa'nın da köleleri devlete kalır. Mahmut Paşa, Köprülü Mehmet Paşa ve Valide Hanları'nda odaları mevcuttur. Bunlardan Valide Hanı'nda bulunan odasındaki eşyaları müsadere edilir. Diğer hanlardaki odalar kuvvetle muhtemeldir ki kiraya verilerek gelir elde edilmektedir. Üsküdar ve Ahır kapı karşısında birer oda evleri mevcuttur. Bunların ne amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Nerede olduğu belirtilmeyen bir ev ve sekiz odalı tabir edilen mekânın Ali Ağa'nın ikamet ettiği mekan olduğu düşünülmektedir. Camcı, kapıcı ve kazaz (ipek işlemeciliği) olmak üzere üç dükkâna da sahip olduğu görülmektedir. Eski ve yeni bedesten denilen yerlerde birer dolabı vardır. Bunların ne için kullanıldığı bilinmemekte olup gelir getiren mülkler arasına yazılıdır. Bunların dışında bir de kitap dolabı vardır. Firuz Ağa Cami Haremi'nde fevkani ve tahtani tabir edilen üç odası da mevcuttur.

Ağanın eşyalarından bazıları zayıat olduğu gerekçesi ile Rikab-i Hümayuna verilen deftere kayıt edilerek hazineye aktarılır. Bunlar; altı adet samur kafası erkan ve kontoş kürk, bir adet sadakkari kös, iki adet fağfuri kutu, bir adet çerkezi kemer kuşak, bir adet sim topuz ve Hüseyin Paşa'ya verilen enam defterinde kayıtlı eşyalardır ⁵⁹.

⁵⁴ Ayaklarında beyaz leke bulunan atları tabir eden bir deyim.

⁵⁵ COA, TSMA.E, 0423, s.13.

⁵⁶ "Köle sahibi zengin iş-adamları ve sanatkarların, ikbal ve mevki sahibi beylerin ve devlet adamlarının konakları veya atölyeleri ilim, musiki, güzel sanatlar, askeri hüner ve bilgiler kadar; dokumacılık, kuyumculuk, silâh imali gibi hususi bir itina ile adam yetiştirmeği icap ettiren ve ayrı bir hüner ile yeni teknik ve usullerin denenmesini isteyen sahalarda da birer mektep vazifesini görmekte ve bu sahalarda için adam seçmek, yetiştirmek ve bu işleri karlı ve emniyetli bir şekilde istismar etmek için köleler, en verimli ve elverişli iş-gücünü teşkil etmekte idiler", Barkan 1966, 28.

⁵⁷ Sak 1989, 161-162.

⁵⁸ Akyılmaz 2004, 223.

⁵⁹ COA, TSMA.E, 0423, s.14.

XVII. Yüzyılda Elit Bir Ağa: Hazine Kethüdası Ali Ağa ve Serveti

Tablo 17: Namevcut Olan Eşya ⁶⁰

Kırmızı Kadife İskemle Zarfı Adet 1	Acem Kadifesi Bir	Saray Sof Kirke 1	Mor Çuka Kirke? Adet	Çuka İskemle Zarfı 1	Köhne Makad 2
Mermer? Aynıye?	Sim Şamdan 1	Sagır Kıta Altun Hançer1	Palaska 2	Iskarlet? Çuka 3	Balyoz? 1
Acem Seccadesi 1	Kabzalı Sim Tirkes ⁶¹ 1	Şeyh? Çukası Postu 1	Elbise-i Şam 6	Sim Keçe 1	Kutnu Yeri
Fincan Tabağı 10	Şami Direk? 3	Sim Leğen 1	Ala Yorgan 2	Mardin ... 1	
Cebi Güllü Gölgünü? Kaftan 1	Kahve Makremesi 2	Atlas Kaftan 2	Peştamal 3	Kadife Makad 1	Acem Keçesi 2
Kırmızı Acem Keçesi 1	Küpe 1				

Muhallefât yerinde tespit edilip defter tutulduktan sonra yapılan sayımda yukarıda ki eşyaların bulunmadığı tespit edilir. Bu durum izaha muhtaçtır. Belgelerin seyri izlendiğinde kayıp eşyalar hakkında bir bilgiye ulaşılamadı. Fakat bunların fermanla istenmesi ve hazineye aktarılması gelenektir. Devlet görevlilerinin bir şekilde Ali Ağa'nın terekesindeki kayıp malları bulmak zorunda olduğu katidir.

Sonuç

Ali Ağa'nın, hazine kethüdalılığı görevini başarı ile yerine getirdiği belgelerden öğrenilmektedir. Kethüdalık görevini yerine getirirken kurduğu bağlantılar sayesinde birçok emlak ile beraber, değişik cinslerde altın ve ziynet eşyasından oluşan büyük bir servete sahip oldu. Bu çalışmada Ali Ağa'nın müsadere edilen malları vasıtasıyla serveti ve sosyal ilişkileri açığa çıkartıldı. Ali Ağa, Hazine-i Amirede kethüdalık görevini yapmakta iken Selanik'te vefat etti. Belgelerden ulaşabilen bilgiler neticesinde eceli ile öldüğü anlaşılmaktadır. Bu durum görevini kötüye kullanmadığını ve devlet yetkilileriyle iyi ilişkiler kurduğunu gösterir. Öldükten sonra geride bıraktığı eşyalar müsadere edilerek hazineye aktarılır. Malların tespit edilme işine Edirne Kadısı Mehmet memur edilir. Ağa'nın hayatta olan annesi ve iki kız kardeşi mirasçı olarak gözükmektedir. Eşi ve çocuklarının mirasçılar arasında bulunmaması hadım ağalardan ve enderundan yetişmiş olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca miras paylaşımında belgelere yansıyan büyük bir aksaklık görülmedi. Bazı eşyalarının eksik olduğu ve bazı emanetçilerinin de kanuna aykırı davrandığı tespit edildi

Sultan IV. Mehmet döneminde görev yapan Ali Ağa'nın pek çok ihsana mahzar olduğu ve iktisadî açıdan oldukça yüksek bir servet edinerek toplumun üst tabakasındaki bulunduğu anlaşılmaktadır. Çok değişik ve nitelikli servet unsurlarına sahip bir kimsenin, dönemin şartları göz önüne getirildiğinde oldukça konforlu bir hayat sürdüğü sonucuna ulaşılır. Tahrir edilen eşyaların fiyatı üzerine yazılmayarak adet olarak belirtilmektedir. Bu nedenle servetinin nakdî karşılığı tespit edilemedi. Ancak eşyaların birçoğunun değerli mücevherlerden yapılmış olması paha biçilmez mahiyette olduğuna işaret eder. Bunlar doğrudan hazineye devredilir. Ayrıca bu emval değerlendirildiğinde, XVII. yüzyılın ikinci yarısında üst düzey devlet görevlilerinin ne tür eşyalara sahip olabilecekleri görüldü.

Ali Ağa'nın tüm malvarlığı, ilgili kalemlere ayrılarak bulunduğu mahalde tespit edilip sayılır. Bu nedenle de değişik eşyaların aynı kalemde çıktığı görüldü. Malların miktarı *adet* ve *çift* olarak, kumaşlar top şeklinde belirtilmektedir. Parça kumaşlar içinde *kıt'a* tabiri kullanılır. Ali Ağa'nın gayrimenkulleri, kölelerinin sayısı ve uyrukları, ticarî emtia, üretim ve yatırım araçları, kitapları, ev eşyaları, mutfak eşyaları, silahları, müzik aletleri, kişisel eşyaları ve nakit miktarı hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. XVII. yüzyılın ikinci yarısında devletin hazinesinin başında bulunan Ali Ağa'nın muhallefât defterinden, servetinin nelerden oluştuğunu, şifa ve tıp kitapları okuduğunu, hangi araç ve gereçleri kullandığını ve servetini nasıl değerlendirdiğini görebilmekteyiz.

Hazine Kethüdası Ali Ağa'nın terekesinden, keyfine düşkün olduğu, süslü ve değerli kıyafetler giyerek dış görünüşüne önem verdiği, mücevherler taktığı, müzik şinas olduğu, değişik ve değerli

⁶⁰ COA, TSMA.E, 0423, s.14.

⁶¹ Okçuların arkalarında taşıdıkları, süvarilerin atlarının eyer kaşına taktıkları, meşinden tabanca kılıfı şeklinde yapılmış, ok kuburu, okluk, sadak, Devellioğlu 2007, 1110.

silahlar biriktirdiği, farklı yerlerde oda ve evleri olduğu ve buralarda da ikamet ettiği sonucuna ulaşılır. Ayrıca değişik ebatta ve fonksiyonda değerli taşlardan yapılmış saatlerinin çokluğu eşsiz bir saat koleksiyonu olduğuına işarettir. Netice itibariyle Ali Ağa'nın kişisel serveti önemli bir yekn tutmaktadır. Osmanlı Devleti'nde önemli devlet görevlilerinin, çok değerli eşyaları şahsi hazinelerinde biriktirdikleri, bunları değerik amaçlar için kullandıkları ve toplumun st tabakasında yer aldıkları görülmektedir.

Kaynakça

I-Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (COA)

Topkapı Saray Müzesi Arşivi(TSMA.E), 0423, (TS.MA.d.), 1257-56, (TS.MA.d), 2352,

Ali Emiri Mehmed IV(AE.SMMD. IV), 53-6166.

II. İkincil Kaynaklar

Açıkgöz, Fatma Ünyay. (2012). *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman, Prof.Dr. Tufan Gündüz, Ankara.

Akyılmaz, Gül. (2004). “Osmanlı Hukukunda Köleliğin Sona Ermesi İle İlgili Düzenlemeler ve Tanzimat Fermanı'nın İlanından Sonra Kölelik Müessesesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.IX, S.1-2, Ankara, s.213-238.

Barkan, Ömer L. (1966). “Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)”, *TTK, Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C.III, S.5-6, Ankara, s.1-479.

Bozkurt, Fatih. (2003). “Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.11, S.22, s.193-194.

Canatar, Mehmet. (2002). “Kethüdâ”, *DİA*, C.25, s. 332-334.

Cezar, Yavuz. (1977). “Bir Âyanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin (Musadere olayı ve terekenin incelenmesi)”, *Belleten*, C:XLI, Sayı 161, s.41-78.

Demirci, Kürşat. (1993). “Cenaze”, *DİA*, C.7, s.353-354.

Devellioğlu, Ferit. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi.

Diker, Sevgi Ağca. (2019). *Has Oda ve Teşkilatı*, İÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman Prof. Dr. Arzu Terzi, İstanbul.

Dingeç, Emine. (2011). “18. Yüzyılın İkinci Yarısında Saray Atlarının Binit Takımları”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 12, Sayı 20, s.1-20.

Eyice, Semavi. (1992). “Büyük Vâlide Hanı”, *DİA*, C.6, s.516-517.

Fekete, Lajos. (1979). “XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi”, *Belleten*, Çev.M.Tayyib Gökbilgin, C. XLIII, Sayı 170, Ankara, s.457-480.

Karadağ, Esra. (2005). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında (1800-1850) Anadolu'da İhtida Hareketleri*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Saim Savaş, Sivas.

Karamursal, Ziya. (1989). *Osmanlı Malî Tarihi Hakkında Tetkikler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Orhonlu, Cengiz. (1998). “Hazine”, *DİA*, C.17, s.130-133.

Önal, Sevdâ. (2010). “Edebi Metinlere Yansıyan Yönüyle Osmanlı Toplumunda Hediyeleşme”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, C.11, s.103-113.

Özcan, Tahsin. (2005). “Muhallefât”, *DİA*, C.30, s.406-407.

Özdeğer, Hüseyin. (1998). *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Öztürk, Said. (1995). *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, OSAV, Cihan Matbaası, İstanbul.

Pakalın, Mehmet Zeki. (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III-I*, İstanbul, MEB Yayınları.

Sak, İzzet. (1989). “Konya’da Köleler (16. Yüzyıl Sonu-17. Yüzyıl)”, *Osmanlı Araştırmaları IX*, İstanbul, s.159-197.

Şemseddin Sami. (2009). *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası (1317), İstanbul, Çağrı Yayınları.

Telci, Cahit. (2007). “Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsâdere Süreci”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.XXII, S.2, s.145-166.

Terzi, Arzu T. (2000). *Hazine-i Hassa Nezareti*, TTK Basımevi, Ankara.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1988a). *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Basımevi, Ankara.

----- (1988b). *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, TTK Basımevi, Ankara.

----- (1978). “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, *Belleten*, Cilt XLII, Sayı 165, s. 67-93.

Ünal, Mehmet Ali (1987). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Müsâdere”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 49, s.95-111.

Yaşar, Ahmet. (2013). “İstanbul Hanları:18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl Başı”, *Osmanlı İstanbul’u I*, Ed. Feridun Emecen-Emrah Safa Gürkan, İstanbul, s.511-524.

III. İnternet Kaynakları

<https://www.millisaraylar.gov.tr/blog/gecip-giden-zamandan-geriye-kalan-saatler-saray-koleksiyonu-saatler>. Erişim Tarihi:(18.11.2020)

Ek 1: Belgenin Trankripsiyonu

Uhbiret bimâ-fihî harrerehu'l-fakîrun-ileyhi subhânehu

Mehmed bin Mahmud el-kâdî be-Medîne-i Edirne el-mahmiyye

‘ufiye ‘anhumâ

-----Sebeb-i tahrîr-i kitâb budur ki

Husûs-ı âtiyyü'l-beyânın mahallinde tahrîri iltimâs olunmağın şer‘at-ı mutahharadan Mevlânâ Es-Seyyid Halil Efendi ibn-i Es-Seyyid Mehmed Efendi irsâl olunub ol dahî Mahmiye-i Edirne’de vâki‘ Saray-ı ‘Âmire-i Sutânî’de Bâbü’s-Sa‘âde ta‘bîr olunur mahalle varub zeyl-i kitâbda mestûrül-esâmî olan müslimîn huzûrunda ‘akd-ı meclis-i şer‘-i şerîf eyledikde bundan akdem Hazîne-i ‘Âmire kethüdâsı iken Medîne-i Selanik’de merhûm olan Ali Ağa ibn-i Hüseyin’in verâseti vâlidesi Revanda bint-i Abdullah ve li-ebeveyn kız karındaşları Fatıma ve Safiye’ye münhasıra olduğu şer‘ân müte‘ayyin olduktan sonra mezbûre Safiye tarafından husûs-ı âtiyyü'l-beyânda hüccet-i şer‘iyye ile vekîli ve zevci olan Osman Bey ve mezbûretân Revanda ve Fatıma taraflarından dahî minvâl-i muharrer üzere vekîlleri olan Ahmed Çavuş meclis-i ma‘kûd-ı mezbûrda müteveffâ-yı mezbûrun ma‘lûmü'l-mikdâr terekese vaz‘-ı yed idüb hâlâ Hazîne-i ‘Âmire kethüdâsı olan fahrü'l-emâcid ve'l-mekârim hâviyyü'l-e‘âlî ve'l-ekârim Mehmed Ağa mahzarında bi'l-vekâle her birisi ikrâr-ı tamm ve takrîrül-kelâm idüb mezbûr Mehmed Ağa müteveffâ-yı merkûmun terekesinden vaz‘-ı yed idüb eşyâ sûk-ı sultânide semen-i misilleriyle bey‘ olunduktan sonra cem‘ân bei yük beş bin üç yüz akçeye bâliğ olub lâkin müteveffâ-yı mezbûrun samur kürk bahâsından ba‘de’d-da‘vâ ve'l-isbât Mehmed Ağa’ya olan seksen sekiz bin akçe deynini ve Sarây-ı ‘Âmire’de vâki‘ Hazîne-i ‘Âmire’ye mahsûs oda evkâfına olan iki yük yetmiş beş bin akçe deyn-i müsbetini ve Zeyrek Ağa’ya olan seksen bin akçe deyn-i müsbetini ve müteveffâ-yı mezbûrun yedekçisi Mehmed’e olan on bin akçe deyn-i müsbetini cem‘ân dört yük elli üç bin akçe duyûn-ı müsbetesini meblağ-ı mezbûrdan ashâbına edâ ve teslim eylediğinden sonra bâki kalan elli iki bin üç yüz akçeden yigirmi bir bin akçesini kapucubaşı Hasan Ağa’dan ve otuz bir bin üç yüz akçesini dahi bazargânbaşı Ahmed Ağa’dan havâle-i sahîha-i şer‘iyye havâle idüb biz dahî vekâletimiz hasebiyle kabul eylediğimizden sonra mebalğ-ı merkûmu mezbûrân Hasan Ağa ve Ahmed Ağa yedlerinden ahz u kabz ve müvekkilelerimize îsâl itmekle meblağ-ı merkûm beş yük beş bin üç yüz akçenin masrafı olan duyûn-ı müsbeste müvekkilelerimizden makbûlleri olmağla husûs-ı mezbûra müte‘allik cemî‘-i da‘vâdan mezbûr Mehmed Ağa’nın zimmetini ibrâ-i ‘âmm ile ibrâ eylediler didiklerini mevlânâ-yı mezbûr mahallinde tahrîr ba‘dehû ma‘ân irsâl olunan El-Hâcc Mehmed ile meclis-i şer‘a gelüb ‘alâ-vukû‘ihî inhâ ve i‘lâm itmeleriyle mâ-vak‘a bi’t-taleb ketb olundu. Tahrîren fi’l-yevmi’l-hâdî ve’l-‘ısrîn min-Zi’l-hiccetü’ş-şerîfe li-sene ihdâ ve semânîn ve elf. Min-hicreti min-lehü’l-‘örfü’ş-şeref.

-----Şuhûdü’l-hâl

Şişman Ali Ağa ibn-i Ahmed

Mustafa Bey ibn-i İbrahim

Ahmed Ağa ibn-i Mustafa

Maksud Ağa ibn-i Abdullah

Abdurrahman ibn-i Muharrem

Mustafa ibn-i Ivaz ve gayruhum

Ek 2. Muhallefat Evraklarının Konulduğu Bohça

TSMA.E.0423